

ZÂTÎ'NİN EDİRNE ŞEHRENGİZİ EDİRNE SHEHRENGİZ OF ZÂTÎ

Derya KARACA*

Öz

Klasik Türk edebiyatında XVI. yüzyılda ortaya çıkan şehrengiz, bir şehrin doğal, tarihî ve mimari güzellikleri ile çeşitli meslek dallarında ün yapmış güzellerinin anlatıldığı manzum bir türdür. Şehrengizlerdeki güzellerin çoğunluğu esnaf sınıfından olmak üzere farklı meslek gruplarındaki genç erkeklerdir. Edebiyatımızda ilk şehrengiz örneği XVI. yüzyılın ilk yarısında Mesihî daha sonra Zâtî tarafından Edirne hakkında kaleme alınmıştır. Zâtî'nin Edirne şehrengizinin elde edilen dört nüshasının karşılaştırılması sonucunda eserin 167 beyitten oluştuğu tespit edilmiştir. Şehrengizde "Başlangıç (Yaratılış), naat, padişaha övgü, Edirne tasviri, gündüz tasviri, güzeller tasviri, hatime" bölümleri bulunmaktadır. Şehrengizin şehir tasviri bölümünde Edirne'nin eşsiz güzelliği, kalesi, bağları ve ırmakları mübalağalı bir şekilde tasvir edilmiştir. Eserin güzeller bölümünde ise 52 güzel, meslek, isim, lakap veya baba adı/mesleği etrafında övülmüştür. Bu makalede Zâtî'nin Şehr-engiz-i Edirne adlı eserinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuş ve eserin transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şehrengiz, Zâtî, Edirne Şehrengizi, Güzeller, Meslekler.

Abstract

Shehrengiz, which emerged at Classical Turkish Literature in XVI th century, is a poetic type, in which natural, historical and architectural beauties of a city, and good-lookers famed in various professions are told. The majority of the good-lookers told in shehrengiz are from craft class, young men in different occupational groups. The first example of shehrengiz in our literature was written by Mesihî in the first half of the XVI th century, and then about Edirne province by Zâtî. As a result of the comparison of four copies of Zâtî's Edirne Shehrengiz, it was determined that the work consisted of 167 couplets. "Beginning (Creation), knot, praise of sultan, portrayal of Edirne, portrayal of daylight, portrayal of good-lookers, epilog" sections are available in the Shehrengiz. In Shehrengiz's urban portrayal section, the unique beauty of Edirne, its fortress, vineyards and rivers are portrayed exaggeratedly. In the good-lookers section of the work, 52 good-looking people are praised mentioning of their professions, names, nickname or father's name/profession. In this article, put emphasize on the form and content of Zâtî's Edirne Shehrengiz and transcription of the text has been given.

Keywords: Shehrengiz, Zati, Edirne Shehrengiz of Zati, Good-lookers, Professions.

Giriş

Türk edebiyatında "şehr-engiz", Fars edebiyatında ise "şehr-âşüb" olarak adlandırılan şehrengiz, kelime olarak Farsça birleşik sıfat olup "şehr" ve "-engiz" kelimelerinin birleşmesinden ortaya çıkmıştır. "Şehr; şehir", "-engiz", Farsça "tahrik etmek, uyandırmak, heyecanlandırmak, ayaklandırmak" anlamına gelen "engihthen" fiilinin birleşik sıfatlar kuran ortacıdır (Canım, 2011, 292). Klasik Türk edebiyatında XVI. yüzyılda ortaya çıkan, XVIII. yüzyılda sona eren şehrengiz, bir şehrin güzellikleri ile güzellerini anlatan manzum bir edebi türdür. Şehrengizlerdeki güzeller çoğunluğu esnaf sınıfından erkekler olup sadece Azîzî'nin İstanbul şehrengizinde 50 kadın güzel anlatılmıştır (Levend, 1958, 14; Çetinkaya, 2014, 231-235). Edebiyatımızda şehrengizin ilk örnekleri aynı dönemde yaşayan Mesihî ve Zâtî tarafından Edirne hakkında kaleme alınan Edirne şehrengizleri olup her ikisi de II. Bayezid zamanında yazılmıştır. Bu iki eserin yazılış tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte her iki şehrengiz de 1512'den önce kaleme alınmıştır. Mesihî padişahın Edirne'ye geldiğini eserinde söylemiş; fakat padişah ismi vermemiştir. Zâtî'nin şehrengizinde ise dönemin padişahu II. Bayezid ve onun şehre ziyaretini anlatması eserin yazıldığı dönemi işaret etmektedir (Levend, 1958, 14-19):

Çün ol gün mu'tedil gördi cihânı
Göçüp şâh itdi tebdîl-i mekânı

Devâm-ı devlet ile bir iki yıl
İdindi Edirne şehrini menzil

***

Şehin-şeh Bâyezîd ibn-i Mehemmed
Mü'ebbed devleti cündi mü'eyyed

[...]

Mesihî b/57-58 (Mengi, 1995, 94)

* Arş. Gör., Iğdır Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, el-mek: derya.aksoy@igdir.edu.tr.

İrişdi Edrine şehrine ol mâh

O yirün başına gün togdı nâ-gâh

Zâtî b/22-24

Edebiyatımızda, ikisi de aynı dönemde yazılan eserlerden Mesihî'nin Edirne şehrengizi ilk, Zâtî'nin eseri ise ikinci şehrengiz olarak kabul edilmektedir. Şehrengiz türünün adı Mesihî'nin;

İlâhî buldurup sözüme ragbet

Bu şehr-engize vir şehr içre şöret

Mesihî b/33 (Mengi, 1995, 92)

beytiyle ortaya çıkmış ve Mesihî'nin eseri "şehr-engiz" adını kullanan ilk eser olma özelliğine sahip olmuştur (Kaya, 2010, 462; Akkuş, 1987, 11). Tezkirelerde de Mesihî'nin şehrengizinin türün başarılı bir örneği olarak kabul edildiği, doğrudan doğruya Mesihî maddesinde olmasa da diğer Edirne şehrengizi sahibi bazı şairleri (Ahdî "Firdevsî"yi, Hasan Çelebi ve Beyanî "Tabî'î"yi) anlatırken şehrengizlerinin Mesihî'nin şehrengizine nazire olduğunu söylemelerinden anlaşılmaktadır (Solmaz, 2009, 246; Sungurhan, 2017a, 251; Sungurhan, 2017b, 44). Ayrıca bazı şehrengizler içinde de Mesihî'nin adının geçmesi, eserinin şehrengiz türünün ilk ve en başarılı örneği olduğunu göstermektedir. Hâdî, Saray şehrengizinin sebab-i telif bölümünde bir arkadaşının kendisinden Saray şehri hakkında bir şehrengiz yazmasını istemesi üzerine bu namı Mesihî'nin kapattığını, dehrin fasihinin onu açmasının mümkün olmadığını, şimdiye kadar onu geçen olmadığı gibi bundan sonra da kimsenin onu geçemeyeceğini söyleyerek ilk şehrengizin Mesihî'ye ait olduğunu ortaya koymuş ve Mesihî'yi şehrengiz türünün ustası olarak ifade etmiştir (Aydemir, 2001, 35, 37):

Ki sedd itmişdür ol bâbı Mesihî

Ebed açmaz anı dehrün fâsihi

O nazmun kimse mislin görmemişdür

Kimesne pençesini burmamışdür

Hâdî b/113-114 (Aydemir, 2001, 42)

Edebiyatımızda ilk örnekleri Mesihî ve Zâtî tarafından Edirne hakkında yazılan şehrengiz, XVI. yüzyılda çok ragbet görenek birçok şair tarafından çeşitli şehirler hakkında yazılmıştır: Kâtib, İstanbul ve Vize (1513); Taşlıcalı Yahyâ, İstanbul ve Edirne (1522); Lâmi'î, Bursa (1522); Hayretî, Belgrad ve Yenice gibi. Tarihi, kültürel, doğal güzellik ve özellikleriyle şiirlerde yer alan Edirne, İstanbul ve Bursa'dan sonra edebiyatımızda hakkında en çok şehrengiz yazılan şehirlerden biridir (Kırkkılıç, 1994, 94). Hem şehrengiz türünün hem de Edirne şehrengizlerinin ilk örneğini Mesihî, ikinci Edirne şehrengizini Zâtî yazmış olmakla birlikte daha sonra Taşlıcalı Yahyâ, Usûlî, Kerimî, Firdevsî, Tabî'î, Neşâtî tarafında da Edirne hakkında şehrengiz yazılmıştır:

Tablo 1: Edirne Şehrengizleri

	Müellifi	Telif Tarihi	Adı	Nazım Şekli	Vezni	Beyit Sayısı	Güzel Sayısı
1	Mesihî	1512	Şehr-engiz Der Medh-i Cüvânân-ı Edirne	Mesnevi	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün /Fe'ülün	178 beyit, 2 gazel	47
2	Zâtî	1512	Şehr-engiz-i Edirne	Mesnevi	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün /Fe'ülün	167	52
3	Taşlıcalı Yahyâ	16.yy	Şehr-engiz-i Edirne	Mesnevi	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/ Fe'ülün	193	13
4	Usûlî	16.yy	Şehr-engiz-i Edirne	-	-	-	-
5	Kerimî	1544	Şehr-engiz-i Edirne	Mesnevi	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/ Fe'ülün	202	59
6	Firdevsî	16.yy	Şehr-engiz	-	-	-	-
7	Tabî'î	16.yy	Şehr-engiz	-	-	-	-
8	Neşâtî	17.yy	Şehr-engiz-i Edirne	Mesnevi	Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/ Fe'ilün	144	17

Edirne şehrengizlerinden Mesihî, Zâtî, Taşlıcalı Yahyâ, Kerimî ve Neşâtî'nin şehrengizleri elimizde mevcut olup Usûlî, Firdevsî ve Tabî'î'nin şehrengizleri ise kayıp şehrengizler arasındadır. Usûlî'nin Edirne şehrengizi olduğu bilgisi sadece Mustafa İzzet'in lisans bitirme tezinde bulunmaktadır. Mustafa İzzet, Usûlî'nin Yenice Şehr-engizi hakkında bilgi verdiği başlığın dipnot kısmında Rieu kataloğunda Usûlî'nin Yenice Şehr-engizi dışında bir de Edirne şehrengizi olduğunu ifade etmiştir (İzzet, 1935-36, 34). Firdevsî ve Tabî'î'nin Edirne şehrengizi sahibi olduklarını ise tezkirelerden öğrenmekteyiz. Âşık Çelebi tezkiresinin "Tabî'î" maddesinde Tabî'î'nin Edirne'ye şehrengiz yazdığını belirtmesi, Ahdî'nin "Firdevsî", Beyanî ve Hasan Çelebi'nin "Tabî'î" maddesinde bu şairlerin şehrengizlerinin Mesihî'nin şehrengizine nazire olduğunu söylemeleri Tabî'î ve Firdevsî'nin de Edirne hakkında şehrengiz yazdıklarını göstermektedir:

“Âşık Çelebi Meşâ’irü’ş-Şu’arâ; ‘Edirne’ye şehringiz didi görenler Mesîhî şeker-rîz bu dahı şehd-âmiz didi’ (Kılıç, 2010, 1477).

Ahdî Gülşen-i Şu’arâ; ‘Her birinün edâsına mâlik zîrâ ki Mesîhî’nün şehringizine nazîre dimiş’ (Solmaz, 2009, 246).

Hasan Çelebi Tezkiretü’ş-Şu’arâ; ‘Mesîhî’nün Şehr-engîzine andan iyi kimse nazîre dimemişdür’ (Sungurhan, 2017a, 251).

Beyânî Tezkiretü’ş-Şu’arâ; ‘Mesîhî’nün Şehr-engîzine bî-nazîr nazîre dimişdür’ (Sungurhan, 2017b, 44).

Zâtî’nin Edirne Şehringizi

Edirne şehringizi sahibi şairlerinden biri olan Zâtî, 876/1471 yılında Karesi Vilayetine bağlı Balıkesir kasabasında doğmuştur. Baba mesleği çizmeciliği bırakarak şairlik yeteneğini göstermek için 1500 yıllarında II. Bayezid’in saltanat yıllarında Balıkesir’den İstanbul’a gelen Zâtî, şiirleriyle İstanbul’daki şiir çevrelerinin dikkatini çekmiş; Hadım Ali Paşa’nın Divan Kâtibi olan Mesîhî ile tanışması ise şairin kısa sürede şöhret kazanmasını sağlamıştır. II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim Ve Kanunî dönemlerinde rahat bir hayat yaşayan şairin, yaşlılık yıllarında Bayezid Camii yakınında kiraladığı remilci dükkânı devrin ve Bâkî gibi şiire hevesli şairlerin şiir ve sohbet yeri olmuştur. 954/1546 yılında vefat eden Edirne şehringizi sahibi Zâtî’nin en önemli eseri Divânı olup divanından sonra tanınmış en ünlü eseri Şem’ u Pervâne mesnevisidir. Ayrıca Letâyif ve Mektup isimli eserleri de bulunmaktadır (Kurtoğlu, 1995, VII-XVI; Kurtoğlu, 2013, TEİS; Armutlu, 1998, 166-178, 217-228).

Zâtî’nin Edirne şehringizinin tarafımızdan dört nüshası tespit edilmiştir:

1. Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Bölümü No: 443 Nüshası (S): Zâtî Divanı’nın derkenarında 161b-167b varakları arasında yer alan bu nüshaya göre eser, 166 beyitten oluşmaktadır. Nüshada eserin başlığı bulunmamaktadır. “Başlangıç (Yaratılış), naat, padişaha övgü, Edirne tasviri, gündüz tasviri, güzeller tasviri, hatime” bölümlerinden oluşan eserde 52 güzel tasvir edilmektedir. Her bölümün başında başlık verilmiştir. Bu nüshada diğer nüshalarda bulunmayan 14 farklı güzel bulunmaktadır. Eserde son güzel beş beyitle diğerleri ise ikişer beyitle tavsif edilmiştir. Şehringizde her bir güzelin tavsifinden önce güzelin ismi, mesleği, baba adı veya baba mesleğine dair bir başlık verilmiştir.
2. Beyazıt Umumi Kütüphanesi No: 3595 Nüshası (B): Zâtî Divanı’nın 49a-51b varakları arasında bulunan eserin bu nüshası eksik bir nüsha olup eser 74 beyitten oluşmaktadır. Şehringizin başında herhangi bir başlık yoktur. “Başlangıç (Yaratılış), naat, padişaha övgü, Edirne tasviri, gündüz tasviri, güzeller tasviri (7 güzel)” bölümleri bulunan eser, yedinci güzelin tasviriyle sona ermektedir.
3. Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kütüphanesi Agâh Sırrı Levend Kitapları No: 322-339 Nüshası (A1): Çeşitli şairlere ait şehringiz ve namelerin bulunduğu mecmuanın 1a-8b varakları arasında derkenarda bulunan şehringiz, 130 beyitten oluşmaktadır. “Şehr-engîz-i Zâtî” başlığıyla başlayan nüshaya göre eserde “Başlangıç (Yaratılış), naat, padişaha övgü, Edirne tasviri, gündüz tasviri, güzeller tasviri, hatime” bölümleri bulunmaktadır. Bu nüshada eserdeki 34 güzelden sonuncusu beş beyitle diğerleri ise ikişer beyitle tasvir edilmiştir.
4. Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kütüphanesi Agâh Sırrı Levend Kitapları No: 150-163 Nüshası (A2): Bu nüsha Süleymaniye Kütüphanesi nüshasından istinsah edilmiştir. 130 beyitten meydana gelen eserde 34 güzelden sonuncusu beş beyitle diğerleri ikişer beyitle tasvir edilmiştir. Eserde “Başlangıç (Yaratılış), naat, padişaha övgü, Edirne tasviri, gündüz tasviri, güzeller tasviri, hatime” bölümleri bulunmaktadır.

Karşılaştırılan dört nüshaya göre Zâtî’nin Edirne şehringizi 167 beyit olup “Başlangıç (Yaratılış), naat, padişaha övgü, Edirne tasviri, gündüz tasviri, güzeller tasviri, hatime” bölümlerinden oluşmaktadır. Mesnevi nazım şekliyle aruzun hezec bahrinin “Mefâ’ilün/Mefâ’ilün/Fe’ülün” vezniyle yazılan eserde 52 güzel tasvir edilmiştir.

Zâtî, Allah’a hamd ederek başladığı şehringizinin 11 beyitlik başlangıç bölümünde Hz. Âdem’in yaratılışını, meleklerin onun yüzünü görüp vecde gelmesini ve ona secde etmelerini, aşkı olmayanın insan olmadığını, Allah’ın âlemi aşk ile yarattığını söyler:

Bihamdî’llâh vücûda geldi ‘âlem
Kamusından mükerrerrem oldu Âdem

Yüzün gördi melekler geldi vecde
Ser-â-ser kıldılar pâyına secde

[...]

Şunuñ kim 'aşkı yok âdem degildir
Hudânuñ sırrına mahrem degildir

Hudâ 'aşk ile halk itdi cihânı

O dem bir gevhere dürc itdi anı

Zâtî b/1-2, 10-11

"Na't-ı Seyyidü'l-Mürselîn" başlığı ile naat bölümüne geçen şair, Allah'ın âşık, Hz. Muhammed'in ise maşûk olduğunu, bu dünyanın onun için yaratıldığını, Hz. Muhammed'in din sultanı, peygamberlerin sonuncusu ve günahkârların şefahtçisi olduğunu söyleyerek Peygamberi över:

Hudâ 'âşıkdur ol ma'sûk olupdur

Anun çün bu cihân mahlûk olupdur

0 hatmü'l- enbiyâ sultân-ı dîndür

Bihamdî'llâh şefî'ü'l-müznibîndür

Zâtî b/15-16

Daha sonra şair Allah'tan Peygambere layık bir ümmet olmayı ve Peygamberin şefahtini ister:

İlâhî eyle bizi aña ümmet

Ola kim ide mahşerde şefâ'at

Zâtî b/18

Naat bölümünün sonunda Hz. Peygambere dost olan dört halifeye sonsuz selam eden Zâtî, devamında da Peygamber neslinden gelenlere dualar, ashabına da senalar eder:

Selâm-ı bî-nihâyet çâr-yâre

Ki olmuşlardı yâr ol şehriyâre

Kamu evlâd u âline du'âlar

Kamu ashâb u etbâ'a senâlar

Zâtî b/19-20

Naat bölümünü bitiren şair, "Medh-i Bâyezîd Hân Nevvera'llâhu Mazca'ahu" başlığı ile padişah mehdine geçerek yedi iklimin padişahu, Sultan Bayezid'i övmeye başlar. Sultan Mehmed'in oğlu Bayezid birdenbire İstanbul'dan Edirne'ye gelmiş ve Edirne'yi güneş gibi aydınlatmıştır:

Meger kim pâdişâh-ı heft kişver

Emîr-i cümle-yi erbâb-ı efser

Şehin-şeh Bâyezîd ibn-i Mehemmed

Mü'ebbed devleti cümdi mü'eyyed

Yirinde şeh-i Kostantîni nâ-gâh

Koyup bir subh-dem tutdı hemân râh

İrişdi Edrine şehrine ol mâh

O yirün başına gün togdı nâ-gâh

Zâtî b/21-24

Daha sonra şair, padişahın ömrünün uzun, düşmanlarının az olması için Allah'a dua eder ve şehir övgüsüne geçer:

İlâhî 'ömrini çoğ eyle anuñ

Kamu â'dâsını yög eyle anuñ

Zâtî b/27

Padişahın ardından kendisi de Edirne'ye gelen şair, Edirne'nin güzelliğini, Mânî'nin bile görmediği kadar güzel nakışlarla süslü olduğunu, güzelliğinin benzersizliğini, kalesini, bağlarını, ırmaklarını kısaca tasvir eder. Daha sonra Zâtî, insana huzur ve mutluluk veren bu şehri çok sevdiğini ve oraya yerleştiğini, nerede herkes tarafından beğenilen, sevilen bir güzel görse onlarla vakit geçirmeyi istediğini ve zamanını sevgilinin hayaliyle geçirdiğini dile getirir:

İrişdüm Edrine şehrine bir dem

Göge san cezbe-i mihriyle şebnem

[...]

Gönül gâyetde sevdi ol diyârı

Safâ vü şevk ü şâdî oldı yârı

Hemen ol yirde idindüm mekânı

Felek farkında yapdum âşiyânı

Ne yirde olsa bir mahbûb-ı mergûb

İdinürdüm temâşâsını matlûb

[...]

Bununla geçürdüm rûzgârım

Hayâlâtı dil-ârâm idi yârım

Zâtî b/29, 37-39, 43

Şehir tasvirinden sonra “*Sıfat-ı Subh*” başlığı altında seher vakti doğuda bir padişahın ortaya çıkmasıyla gecenin askerinin atını ve çadırını toplayıp götürdüğü söylenilerek güneşin doğuşuyla etrafın aydınlanması anlatılmıştır. Daha sonra aşk denizi yüzücüsü ve güzellik padişahının müptelası olan biri şairin yanına gelerek “Güzellik ülkesinin padişahı kimdir? Güzellik burcunun ayı kimdir?” diye sorar:

Seher maşrıkda peydâ oldı bir şâh

Götürdi cümdi şâmuñ raht u bengâh

[...]

Gelüp bir bahr-ı ‘aşkuñ âşinâsı

İrüp bir şâh-ı hüsnüñ mübtelâsı

Eyitti Mısr-ı hüsnüñ şâhı kimdür

Veyâ burc-ı cemâlüñ mâhı kimdür

Zâtî b/44, 46-47

Yukarıdaki beyitlerle güzeller tasvirine geçen şair, kendisine sorulan bu soruya “*Sıfat-ı Mahbûbân Yakûb-ı Şehr-i Edirne*” başlığı altında Yakup adlı ilk güzelin tasviriyle cevap verir. Güzeller tasvirinin yapıldığı bu bölümde 52 güzelden sonuncusu beş, diğerleri ikişer beyitle tanıtılmıştır. Her bir güzelin tasvirinden önce başlıklarda ve ilk beyitte ya isimleri ya lakapları ya da baba adı/mesleği verilmiştir.

Güzeller tasvirinden sonra hatime bölümüne geçen şair, gökyüzündeki yıldızların bile sayısı varken Edirne’de güzellerin sayılamayacak kadar çok olduğunu, kendisinin deniz kadar çok olan güzellerden sadece bir katresini, güneşten de bir zerresini vafettiğini söyleyerek Edirne’de güzellerin çok fazla olduğunu mübalağalı bir şekilde ifade eder:

Felekde encüme var hadd u gâyet

Bu yir meh-rûlarına yok nihâyet

Deñizden vasf itdüm katresini

Güneşden rûşen itdüm zerresini

Zâtî b/155-156

Güzellerin çokluğunu ifade ettikten sonra hepsinin sıfatlarının sayılamayacağını, elini açıp canı gönülden, sevgilinin şeker dudağı gibi tatlı dualar, yanağı gibi zengin övgüler söylemesinin zamanı geldiğini dile getiren şair, güzellerin ömürlerinin uzun ve gönüllerinin ferah olması için dua eder:

Kamunuñ çünkü vasf olmaz sıfatı

El açup cân u dilden eyle Zâtî

Lebi sükker gibi şîrîn du’âlar

Ruh-ı dil-ber gibi rengîn senâlar

[...]

Bularun ‘ömrini eyle ziyâde

Ser-â-ser dillerin eyle güşâde

Zâtî b/158-159, 163

Zâtî sözlerine güzelleri övmesinin asıl sebebini açıklayarak devam eder. Şair, bütün bu güzelleri anmıştır ama meyli Allah’ın tecellisinedir; asıl amacı Allah’ın güzelliğine ulaşmaktır. Bu nedenle tek isteği de mecazi aşkının Allah aşkına dönmesidir:

Velî zikr eyledüm bu cümle mâhı

Senün didâruña meylüm İlâhî

İlâhî bendenüñ budur niyâzı

Döne tahkîke bu ‘aşk-ı mecâzî

Zâtî b/164-165

Güzelleri tasvir etme sebebini açıkladıktan sonra Allah’tan yardımını ve kendisine merhamet edip doğru yola iletmesini isteyen Zâtî, eserine Allah’ın adıyla başlayıp yine Allah’ın adıyla bitirdiğini söyleyerek sehrengizini tamamlar:

Benüm tevfiğ it yâ Râb refiküm

Kapuña togrı kıl lutf it târiküm

Senün aduñla başlamıştı hâme

Yine anuñla âhir oldu nâme

Zâtî b/166-167

Şehir Tasviri

Meriç, Tunca ve Arda nehirlerinin kesiştiği noktada kurulan, İstanbul'un fethedilmesine kadar Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapan, daha sonra da padişahların gözde şehri olarak önemini sürdüren Edirne, Türk kültürü ve tarihi bakımından önemli bir şehirdir (Tiktaş, 2014, IV). Trakların en eski boylarından biri olan Odrisler tarafından kurulduğu sanılan Edirne'ye "Orestia, Gonni (dış mahallelerine)" daha sonra İmparator Hadrianus tarafından yeniden kurulduğunda "Hadrianopolis" ismi verilmiş; uzun yıllar ise Edirne, "Edrinabolu, Edrenos, Edrune, Edrine" gibi çeşitli adlar almıştır (Canım, 195, 1). Bursa'dan sonra 1365 yılında başkent olan Edirne, imparatorluğun ikinci bilim, kültür ve sanat merkezi olarak gelişimini sürdürmüştür. Edirne XVI. yüzyılda Kahire, Halep, Şam ve Bursa kentleri gibi Osmanlı'nın en önemli kentlerinden biri olmuştur (Erdoğan, 2010, 139-140).

Zâtî şehrengizinde şehir tasvirine Edirne'nin eşsiz güzelliğini dile getirerek başlar. Allah tarafından meleklerle süslenen Edirne, ünlü Nakkaş Mânî'nin bile örneğini görmediği kadar çok hoş ve güzel nakışlarla süslüdür:

Hudâ zeyn itmiş ol yiri melekden
Nola fark itmesem anı felekden

Münakkaş hûb u zîbâ gördüm anı
Misâlin sanmañ anuñ gördi Mânî

Zâtî b/30-31

Öyle ki içi nakışlarla süslü olan Edirne'nin bir benzerini nakkaşlıklarıyla ünlü olan Çin nakkaşları bile yapamaz:

Münakkâş eylemiş nakkâş içini
Nazîrin yazamaz nakkâş-i Çîni

Zâtî b/32

Bu denli benzersiz bir güzelliğe sahip Edirne'nin kalesi de kendine has özelliklere sahiptir. Roma İmparatoru Hadrianus'un yaptırdığı ve XIX. yy. ortalarına değin sağlam olan Edirne Kalesi, Tunca Nehri kıyısında olup eski kaynaklarda 360.000 km²'lik bir alanı kapladığı, köşelerde silindirik, aralarda ise on ikişer küçük kule bulunduğu bildirilmektedir. Dokuz kapılı, dikdörtgen planlı, hendekle çevrili olan kale, bu görünümüyle savunmalı Roma ordugâhı (Castrum) görünümündeydi. Duvarlar birer dizi tuğla ve kesme taştan yapılmış olup 3 metre kalınlıkta, 6 metre yüksekteydi (Usal, 2006, 66-67). Zâtî de Edirne Kalesi'ni mübalağalı bir dille tasvir eder. Öyle ki Edirne Kalesi'nden bir taş düşse, gece gündüz bin yıl da gitse; o taş Zühal yıldızının durağına erişemez, felek bu yere o yüzden baş eğmektedir:

Hisârından ki bir taş olsa nâzil
Eger kim gice gündüz gitse biñ yıl

İrişmez menzil-i Keyvâne ol taş
Felek ol yire anuñ çün eger baş

Zâtî b/33-34

Edirne baştanbaşa yeşilliklerle çevrilidir. İçinde akan sular ise aslında şehrin bu güzel bahçelerini gören cennetin ağzının suyudur:

Ser-â-ser çevre yanı bâğlardur
Akanlar sanmañuz ırmağlardur

Görüp her pür-tarâvet bâğın anuñ
Akupdur agzınuñ suyu cinânuñ

Zâtî b/35-36

Güzeller Tasviri

Zâtî'ye göre gökyüzündeki yıldızların bile sayısı varken Edirne'nin ay yüzlü güzellerinin sonu yoktur; Edirne'de sayılamayacak kadar çok güzel vardır:

Felekde encüme var hadd u gâyet
Bu yir meh-rûlarına yok nihâyet

Zâtî b/155

52 erkek güzelin tasvir edildiği eserde güzellerden 19'u kendi mesleği, 13'ü baba mesleği/adı, 14'ü ismi, 6'sı ise lakabı verilerek tanıtılmıştır:

Tablo 2: Zâtî'nin Edirne Şehrengizindeki Güzeller

Meslek	Baba Mesleği/Adı	İsim	Lakap
Hâfız Mustafâ	Muallim-zâde Muhammed	Yakûb	Kuyruklu Yıldız Yahyâ
Hâfız Mahmûd	Nal-bend oğlu Ahmed	Mahmûd	Kız Ali
Kazzâz Ebrî	Ser-mahfil oğlu Ali	Îsâ	Âlem Şâh
Kazzâz Lutfî	Müezzîn-zâde	Yûsuf	Câdû Memi

	Turmuş		
Serrâc	İbn-i Abâcî	Halîl	Beñli Alî
Çizmeçi	Helvâcî-zâde	Hamza	Yahûd Beççe
Derzi Hasan	Takyeci oğlu Memi	Hürmüz	
Küle-h-düz Mustafâ	Sarrâf-zâde	Seydî	
Takyeci Hasan	Vâlâcî Şâdî oğlu Memi	Abdî	
Kasab	Harbende-zâde Perî	Kaya Bâlî	
Cerrâh	Divdest oğlu	Nimet	
Semerci	Sikender-zâde Bahşî	Safer	
Çengî	Şerbetçi-zâde	Receb	
Okçı		Cafer	
Sim-keş			
Attâr			
Hallâc			
Bezzâz Alî			
Bezzâz İbâd			

Zâtî güzelleri tanıtırken güzellerin meslek, isim veya lakapları, baba adı veya meslekleri etrafındaki kelime, tabir ve kullanımlardan yararlanmıştır. İsmi, lakabı veya mesleği verilen güzeller ideal sevgilinin güzelliği ve karakter özelliklerine sahiptir. Bu ideal güzellik ve karakter özellikleri de yine isim, lakap veya meslek çağrışımları etrafında anlatılmaktadır. Babası muallim olan Muhammed'in kaşları ra, boyu elif; hafızlık yapan Mustafa adlı güzelin saç ve'l-leyl, yüzü ise ve'd-duhâdur:

Biri bir **kaşları râ** vü **yüzü elif-kâd**

Mu'allim-zâdedür adı Muhammed

***

Biri câmi'de **Hâfız Mustafâdur**

Saçı ve'l-leyl u yüzü ve'd-duhâdur

Zâtî b/52, 60

Takyeci Hasan'ın güzelliği ve huyu, "güzel" anlamına gelen ismi gibi güzel; Kaya adlı güzelin yüreği kaya gibi sert, taş; Divdest oğlunun huyu ise babasının "Div (şeytan, dev)" namına çağrışım yapan perî-hû (peri huylu) dur:

Birisi takyecilerde **Hasandur**

Anuñ hem **hüsni** hem **hulkı hasandur**

***

Biri bir **seng-dıldür** adı **Kaya**

Getürdi 'aşkı tag u taşı kaya

***

Birisi **Divdest** oğlu **perî-hû**

Melekler hâk-i pâyına sürer rû

Zâtî b/92, 132, 142

Zâtî'nin şehrengizinde 19 farklı meslekle en fazla esnaf grubu yer almakla birlikte "hafız, muallim, ser-mahfil, müezzin" gibi ilmiye ve din görevlileri; diğer meslek gruplarından da "cerrah, çengî ve harbende" de eserde geçmektedir. Şehrengizde bezzazlık, kazazlık, takyecilik ve hafızlık ikişer kez diğer meslekler ise birer kez geçmektedir:

Tablo 3: Zâtî'nin Edirne Şehrengizdeki Meslek Grupları

	Esnaflar	İlmiye ve Din Görevlileri	Diğer Meslek Grupları
Zâtî	Abâcî, Attâr, Bezzâz(2), Derzi, Hallâc, Helvâcî, Kasab, Kazzâz(2), Küleh-düz, Nal-bend, Tır-ger, Sarrâf, Semerci, Serrâc, Çizmeçi, Sim-keş, Şerbetçi, Takyeci(2), Vâlâcî	Hafız(2), Muallim, Ser-mahfil, Müezzin	Cerrâh, Çengî, Harbende

Eserdeki iki ipeği güzelden biri olan Kazzaz Ebri, "**harîr, düğme döğ-, ilik**" gibi ipekçilikle ilgili terimlerin yanı sıra vücudunun zarıflığı ve zayıflığı üzerinden de tanımlanmıştır. Bu ipeği güzelinin vücudu, ince ve beyaz bir yapıya sahip olan ipeği ayıplayacak kadar ince ve zariftir. Hatta öyle zayıf ve incedir ki ipekten düğme yaparken parmaklarına bakıldığında kemiğinin içindeki iliği görülür:

Biri **kazzâzdur Ebrîdür** ismi

Harîre ta'n ider terlükde cismi

Temâşâ eyledüm düğme dögerken

Görinür iligi barmaklarından

Zâtî b/74-75

Kazzaz, ham ipeği işleyerek iplik ve ibrişim yapan, ipek satan kişidir. Eskiden düğmelerin büyük bir kısmı iplikle örülüp yapıldığı için ipekçiler, ibrişimden örülmüş düğmeler yapıp satıyorlardı (Şen, 2002, 68). İpek; ince, zarif, yumuşak ve parlak bir özelliğe sahiptir. Zâtî de Ebri'nin ince, zarif ve beyaz vücudu ile ipek arasında ilgi kurmuştur. Öyle ki güzeli düğme yaparken izleyen şair, Ebri'nin zarifliğini mesleğiyle bağlantılı olarak "Görinür iligi barmarmaklarından" ifadesiyle dile getirmiştir. İlik, kıyafetlerde düğmenin geçtiği kesik olmakla birlikte kemiğin içinde bulunan sıvı anlamına da gelmektedir. Şair, bu ifadeyle Ebri'nin ince güzelliğini imlemenin yanında iliğin beyazlığı ile ipeğin beyazlığını da çağrıştırmaktadır (Tuğcu, 2007, 40).

Eserde ismi verilmeyen kasap güzel de "koyun, kan dök-, dem-â-dem" gibi kelimelerle tasvir edilmiştir. Ela gözlü koyuna benzeyen bu kasap güzelinin gözleri sürekli su gibi kan dökmekte; cana kıymaktadır:

Biri bir koyun ela gözli kassâb

Döker kanı dem-â-dem nitekim âb

Zâtî b/98

Güzelin gözleriyle çok fazla âşığını öldürmesi, mesleğiyle bağlantı kurularak "su gibi kan dök-" şeklinde ifade edilmiştir.

Takye ya da takke; kavuk, külah ve fes gibi başlıklar altına giyilen ince bezden ya da ince kumaştan yapılan bir çeşit başlık olup bu başlığı yapan kişilere de takyeci denilmektedir. Eskiden takke, başın terini emerek başlığın kirlenmesini ve kavuk çıkarılınca başın üşmesini önlemek amacıyla kullanılırdı (Koçu, 2015, 223; Özkan, 2007, 149; Öztoprak, 2010, 145). Takyeci Hasan'ın tasvirinde de "hüsn, hulk, hasan" kelimeleriyle ismine, "ser-tac, seri terk etmek, kalıp" kelimeleriyle de mesleğine gönderme yapılmıştır:

Birisi takyecilerde Hasandur

Anuñ hem hüsnî hem hulkî hasandur

Karâr u 'aklum ol ser-tac alıpdur

Seri terk eyleşem aña kalıpdur

Zâtî b/92-93

Zâtî isminden hareketle Takyeci Hasan'ın hem vücut hem de ahlak bakımından güzel olduğunu dile getirir. Şairin güzele "ser-tac (baş tacı)" şeklinde hitap etmesinin sebebi de yine takkenin başın üzerinde bulunan bir giysi olmasındandır. Aynı şekilde şairin aklını ve tüm yetilerini alan, başının tacı olan bu güzel için başını terk etmesi yani başını vererek ölmek istemesinin nedeni de takke yapımında baş şeklinde kalıp kullanılmasıdır. Zaten takyecinin güzelliği karşısında aklı başından giden şairin artık başına ihtiyacı da kalmamıştır.

Simkeş, gümüşü haddeden çekerek tel haline getiren, sırma yapan sanatkârdır (Çağbayır, 2007, 4246). Eskiden haddehanelerde külçe altın ve gümüşten tel şu şekilde yapılmaktaydı:

"Eritilmiş altın ve gümüş özel kalıba aktırılarak çubuk durumuna getirilir.

Çubuk maden önce merdane haddelerden geçirilerek kalınca tel durumuna getirilir. Bu arada gümüş tel sertleştiğinden ateşte kor haline getirilerek soğumasına yakın bal mumuna daldırılır. Bundan sonra sabit bir mengeneye bağlanmış olan adına hadde denilen ve üzerinde genişten dara doğru delikleri olan çeliğin deliklerinden sırasıyla çekilmeye başlanır. Bu çok zor bir iştir; dikkat ve güç ister. Usta beline üzerinde demir halkalar olan manda derisinden bir kuşak bağlar, gümüş tel hadde deliğinden geçirildikten sonra bu işe özgü pense ile çekilerek uzatılır. Pensenin elle tutulan kısmı çengel gibi kırıktır, güç yetmediği zamanlarda bu çengel, kuşaktaki halkalara takılarak güç kazanılır ve usta kendi çevresinde dönerek teli uzatır ve inceltir." (Kuşoğlu, 2006, 99-101,203)

Simkeş güzelinin tasvirinde de simkeşlikte gümüş veya altının haddeden geçirilip tel haline getirilmesi çarh, güneş ve ay benzetmeleriyle yapılmıştır:

Biri bir sîm-keş mahbûb-ı garrâ

Öñünde raks uranlar çarh sanma

Girüp mihr ile çarha ayla gün

Öñünde raks urur şavkıyla her gün

Zâtî b/108-109

Simkeşlerin aletleri dönen bir tekerlek biçiminde olup çarha benzer. Simkeşler haddeden gümüşü bu tekerleğe sararak çekerler ve tellerin uzunluğu dönme sayısına göre belirlenir (Şahin, 2011, 121). Zâtî de simkeş ustasının çalışma anını âdeta tablolaştırarak güzelin önünde raks edenlerin (dönenlerin) sadece çarh aleti sanılmamasını, ay ile güneşin de her gün çarha girerek ışıklarıyla onun önünde dans ettiklerini söyler.

Gökyüzü dönmesi bakımından simkeşin kullandığı çarh aletine, ay ve güneş renk bakımından gümüş ve altına benzetilmiş; gökyüzünde güneş ve ayın sürekli devir daim içinde olmaları ise dans etmeleri şeklinde hayal edilmiştir.

Arapça güzel koku anlamına gelen “itr” kökünden türeyen “attâr”, Türkçede daha çok “aktar” şeklinde kullanılan bir kelime olup eskiden bir nevi eczacılık yapan, güzel kokular satan, bugün ise baharat, şifalı otlar ve kurutulmuş çeşitli gıda maddeleri satan kişidir (Sarı, 1991, 94). Şehrengizdeki attar güzelinin ise siyah ve güzel kokulu saçları, Tatar miskini bile perişan etmiştir. Udun/Ödün sürekli ateşlerde yanmasının sebebi de sevgilinin yanağındaki siyah bendir:

Biri kabbân önünde **yâr-ı attâr**
Perişân sünbülinden **müşg-i Tâtâr**

Dem-â-dem yana yana bunu dir ‘ûd

İdüpdür hâl-i ruhsârı yirüm od

Zâtî b/110-111

“‘ûd (öd ağacı)”, tütsü amacıyla kullanılan, kabuğu ateşte yanarken etrafa güzel koku yayan bir ağaçtır. Küçük ve ince çubuklar halinde olan, özellikle tekkelerde ve toplantılarda yakılan öd ağacı, divan şiirinde yanışı, ateş ile münasebeti ve güzel kokusuyla ele alınır. Sevgilinin yanağı ateş olunca beni de öd olur (Pala, 2009, 464). Güzelin yanağındaki ben, ud/ödün yerini ateş yapmış; ud da yana yana sürekli bunu söylemektedir. Şair, udun tütsü olarak yakılmasını hüsn-i ta’lil sanatıyla güzel bir sebebe bağlamış; ben ile öd arasında tane şeklinde olmaları bakımından benzerlik kurmuştur. Zâtî, ilk beyitte “müşg/misk” ikinci beyitte “ûd/öd” gibi iki güzel koku maddesini kullanarak da güzelliin mesleğine gönderme yapmıştır. Ayrıca ûd, tütsü anlamının dışında bir çalgı aletinin de adıdır. Udun yapımında sazın teknesinin dış yüzeyindeki dilimlere ısıtılarak eğimli bir şekil verilir (Şahin, 2011, 314). Şair, beyitte güzelin mesleği doğrultusunda ûdu, öd anlamıyla kullanmış olsa da saz anlamındaki uda da çağrışım yapmıştır.

Hallaç güzel de mesleğine gönderme yapan “**Mansûr, dâr, penbe, ateş**” gibi kelimelerle anlatılmıştır. Ateş-pamuk ilişkisine yer veren şaire göre eğer pamukla ateş bir arada bulunabilseydi şairin gönlü periye benzeyen bu güzeli ele geçirirdi:

Biri bir dil-güşâ **mahbûb-ı hallâc**
Saçı **dârı** dil-i **Mansûra** mî’râc

Ele alurdu gönlüm ol perî-veş

Eger **penbe**yle cem olaydı **âteş**

Zâtî b/112-113

Mansûr, edebiyatta çokça anılan bir sufidir. Hakkında birçok menkıbeler yazılan Mansur, hallaç olmamasına rağmen bir gün parmağının işaretleriyle hallaç bir arkadaşının işine yardım ederek keramet göstermesi sonucu “Hallâc” lakabını almıştır. Tasavvuf yolunda fenafillaha ulaşarak “Ene’l-Hakk (Ben Hakkım)” diyen Hallâc-ı Mansûr’un vücudu Bağdat’ta parça parça edilmiş, darağacına çekilerek teşhir edilmiş, kafası kesilmiş ve cesedi yakılmıştır (Pala, 2009, 185-186). Zâtî de hallaç güzelinin tasvirinde Hallâc-ı Mansûr’a çağrışım yapmış; güzelin saçları darağacına benzetilince âşığın gönlü de bu darağacına asılan aşk şehidi Mansûr olmuştur.

Yaraları değişik yöntemlerle iyileştiren, ameliyat eden kişi, operatör anlamına gelen cerrah, şiirlerde neşter, ok, peykân ve temren gibi kesme, yaralama aletleriyle birlikte kullanılmıştır (Özkan, 2007, 89-90). Şehrengizdeki eşsiz bir güzelliğe sahip Cerrah güzelin anlatımında da “**mecrûh, cism-i ervâh, cân, kafûri merhem, sine-i pür-zahm**” gibi cerrâhlığı çağrıştıran kelime ve ifadeler kullanılmıştır:

Birisi bir güzel bî-misl **cerrâh**
Anun **mecrûhı** cümle **cism-i ervâh**

O cânun cismidür **kafûri merhem**

Saraydum **sine-i pür-zahme** her-dem

Zâtî b/100-101

Bütün yaratılmışlar bu güzelin yaralıları; yani âşıklarıdır. Öyle ki Cerrah güzelin vücudu adeta beyaz bir merhemdir ki âşık da yaralara merhem olan bu beyaz vücudu her an yaralarla dolu göğsüne sarmak istemektedir. Ayrıca beyitte geçen “sine-i pür-zahme sarmak” tabiriyle “yarasını sarmak (derdine çare bulmak)” deyimine de çağrışım yapılmıştır.

Abacı, “abâ” denilen kumaşı yapan, bu kumaştan giyecek şeyler diken veya bunları satan esnaftır. Şentürk, Osmanlı Şiiri Klavuzu’nda “abâ” hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Abâ, ham yünün dövülmesiyle elde edilen kalın ve kaba kışlık kumaş olup bununla cüppe, cepken, potur, çakşır, kalçın, yelek ve terlik imal edilmiştir. Dünyadan el etek çekmiş dervişler de abadan mamul önü açık hurka giyerlermiş. Daha sonraları

yünden dokunmuş kalın ve kaba kumaştan dikilip fakir ve aşağı derecedeki medreseliler tarafından giyilen üst elbisesine de abâ denilmiştir. Abâ yoksulların kıyafeti olmakla beraber aynı zamanda dünyadan el etek çeken dervişlerin de alameti olup yerleşik bir inanışa göre Hz. Muhammed'in kıyafeti olduğu kabul edilir. Nitekim dinî ve tasavvufî ıstilahta çok yer bulan "Âl-i Abâ" Hz. Muhammed'in sırtına giydiği bu aba sebebiyle ortaya çıkmıştır. Daha çok koyun yününden imal edilmesi sebebiyle aba tabii rengi olan beyazlığı ile bilinir ve bu sebeple "ak abâ" veya "abâ-yı sefid" gibi rengini ön plana çıkartan klişeleşmiş ifadelerle kullanılır" (2016, 37-38).

İsmi verilmeyip "ibn-i abâcî" şeklinde tanıtılan bu güzelin tasvirinde "abâ, libâs-ı hüsn, âl, Âl-i Abâ" gibi baba mesleğine gönderme yapan kelime ve tabirler kullanılmıştır:

Biri bir nev-cüvân **ibn-i 'abâcî**
'Abâsı cümle şeyhün başı tâcî

Libâs-ı hüsnin âl it her gün anuñ

İlâhî 'aşkına **Âl-i 'Abânuñ**

Zâtî b/78-79

Abacı oğlu, genç ve taze bir güzel olup giydiği/sattığı aba şeyhlerin başı tacıdır. Beyitte güzelin giydiği abanın şeyhler için çok değerli olup baş tacı yaptıkları veya güzelin sattığı abayı tercih ettikleri ifade edilmektedir. Güzelin abasının baş tacı olmasının sebebi ve özellikle ikinci beyitte geçen "Âl-i 'Abânun 'aşkına" tabiri, Hz. Muhammed'in de aba giymiş olması ve Hz. Peygamberle birlikte kızı Fâtıma, damadı Ali, torunları Hasan ve Hüseyin'den oluşan "abâ ehline" göndermedir (Devellioğlu, 2013, 28). Ayrıca Âl-i Abâ, daha geniş çerçevede çehâr-deh/çâr-deh ma'sûm olarak adlandırılan Hz. Peygamber, kızı Fâtıma ve on iki imamla birlikte on dört kişiden oluşur. İkinci beytin ilk mısrasında "âl" kelimesinin kullanılması ise Hz. Ali'nin savaşlarda kırmızı sarık sarması nedeniyle özellikle Şiiiler tarafından Âl-i Abâ'nın renginin kırmızı olduğunun kabul edilmesine göndermedir (Şentürk, 2016, 241-242).

Sarrazfade adlı güzelin güzelliği "**gevher-i hâs, vezn eyle-, altun, deger**" gibi sarraflığa ait terimlerle anlatılır. Güzel, saf bir inci olunca âşığın gönlü de onun aşk denizinde dalgıç olmuştur. Öyle ki şaire göre bu denli güzel olan Sarrafzâde'nin ağzı ise altın gibi değerli ve güzeldir:

Biri **Sarrâf-zâde gevher-i hâs**
Dil anuñ kulzüm-ı 'aşkında gavvâs

Bugün **vezn eyledüm** yâr-ı mergûb

Kim olmuş agzı **altun deger** hûb

Zâtî b/96-97

İsmi verilmeyen Şerbetçi oğlu da "**kand-i lezzet, fûkâ'a, şerbet, şeker-hand, lafz-ı pür-kand, sükker, tatlu**" gibi şerbetçiliğe gönderme yapan kelime ve tabirlerle anlatılmıştır. Lezzetli bir şeker gibi olan Şerbetçi oğlu, şerbet gibi tatlı ve ferahlık verici ağzıyla fuka şerbeti içirir. Meğer kırmızı dudakıyla kavgaya tutuşan güzel, şerbeti fukaya koymuştur. Şairin Şerbetçi oğlunu eserinin sonunda anmasının sebebi ise yemeğin sonunda tatlı yemenin hoş olmasıdır:

Biri **Şerbetçi-zâde kand-lezzet**
Fukâ'a içirüpdür agzı **şerbet**

Meger la'liyle düşmüşdür niza'a

İşitdük **şerbeti** koymış **fukâ'a**

[...]

Anı âhirde añmaga sebeb bu

Ta 'âmuñ hûb olur sonunda **tatlu**

Zâtî b/150-151, 154

"Fukkâ' (fukâ)", köpükleninceye kadar mayalandırılan arpa ve pirinçten yapılan bir içki çeşididir. Ancak biber, karanfil, bal, nane, nar suyu, beyaz ekme, buğday vs.'den de yapılır. Kaliteli olanı ise kendine has ferahlatıcı bir kokusu olup sarhoş etmeyenidir (Aykut, 2000, 598). Ayrıca metinlerde meyve suyu veya şerbetin bulunduğu testiler de "kuzey-i fukkâ' veya fukâ'" olarak zikredilmektedir. Tutmacı'nın Tabiat-nâme adlı eserinin içecekler başlığı altında geçen, şerbetçilerin çarşıda sattıkları şerbete de "fukka" denildiği görülmektedir (Merçil, 2000, 53; Kut, 1999, 61). Zâtî de Şerbetçi oğlunun tasvir ederken fukâ şerbetini hem şerbet çeşidi hem de şerbet koyulan testi anlamında kullanılmıştır. Şair, güzeli en son anma sebebini ise yemekten sonra tatlı yenmesi âdetine çağrışım yaparak güzel bir sebebe bağlamıştır.

Eserde babası muallim olan Muhammed'in kaşları kavisli şekilden dolayı "ra" harfine, boyu ise ince ve uzun olması sebebiyle "elif" harfine benzetilerek baba mesleğine çağrışım yapılmıştır. Muhammed öyle eşsiz bir güzelliğe sahiptir ki yüzündeki ben, ona benzemeye çalışan ayı iki parçaya ayırmıştır.

Bir kaşları **râ** vü **elif** kad

Mu'allim-zâdedür adı Muhammed

Meger kim öykünüpdür ol nigâre
Beni mâhî idüpdür iki pâre

Zâtî b/52-53

Yuvarlıklık bakımından ben ile ayın dolunay şekli arasında ilgi kuran şair, ayın hilal şeklini almasını da ayın güzele öykünmesi sonucu güzelin beni tarafından iki parçaya ayrılması şeklinde hayal etmiştir.

Çeng, "el, pençe, eğri büğrü" anlamına gelmekle birlikte aynı zamanda kânûna benzeyen fakat dik tutularak çalınan telli bir musikî aletidir (Sefercioğlu, 1999, 673). Çengî de çeng çalan sanatkâr veya rakkâsedir (Onay, 2013, 118). Şehrengizde adı verilmeden çengi olduğu söylenen güzelin anlatımında da "**çeng, dem-sâz, sâz, Zühre**" gibi çengiliğe çağrışım yapan kelimeler kullanılmıştır. Çengi güzeli ne zaman çeng çalmaya başlasa; o an âşıklarının yüzü sapsarı olur; hatta bu ay gibi parlayan güzele Zühre bir baksa kendi çengini parça parça ederdi:

Biri bir **çengî** olsa **çenge dem-sâz**
İder 'uşşâkuñ ol-dem beñzini **sâz**

İdeydi **Zühre** ol mâhe nezâre

İderdi kendü **çengün** pâre pâre

Zâtî b/104-105

Demsâz, "arkadaş, dost, müsaheb" anlamına gelmekle birlikte "bir mecliste musikiye eşlik eden kişi veya bir enstrümanın uygun perdede çalınması" yerine de kullanılmaktadır (Şahin, 2011, 275). Şair, ilk beyitte güzelin mesleğiyle bağlantılı olarak "uçuk sarı", anlamına gelen "sâz" kelimesinin "çalgi aleti" anlamına da çağrışım yapmıştır. Zühre, Venüs gezegeni olup güneş ve aydan sonra gökteki en parlak yıldızdır. Gerek minyatürlerde elinde bir musikî aletiyle tasavvur edilişi, gerekse tesir itibariyle kendisine mensup olanlarda musiki kabiliyeti uyandırması sebebiyle edebiyatta Zühre daima eğlence meclisleri söz konusu olduğunda elinde bir saz tutar şekilde tasvir edilegelmiştir (Şentürk, 1994, 155, 157). Zâtî de müzik, çalgı ve raksle anılan Zühre gezegeninin bu özelliklerine gönderme yapmış; aya benzeyen bu çengi güzelini çeng çalarken gören Zühre'nin kıskançlıktan kendi çengini parçalayacağını söyleyerek çengi güzelinin üstünlüğünü dile getirmiştir.

Edirne'de esnaf, ilmiye ve din görevlisi ya da herhangi bir işle meşgul olan ya da olmayan güzellikleriyle nam salan bu güzellerin isimleri dini inanışa bağlı olarak çoğunlukla "Muhammed, Ali, İsa, Yusuf, Yakup, İdris, İbrahim, İsmail, Hızır" gibi peygamber isimleridir. Sadece ismi verilerek tanıtılan güzeller de isimlerine yapılan benzetme, çağrışım ve telmihlerle tasvir edilmiştir. Meslekleri verilmeyen bu güzeller divan şiiri geleneğindeki ideal sevgili benzetmeleriyle anlatılmıştır. Yakup adlı güzelin tasvirinde "**Mısır, cemâl, Yûsuf, terâzû, hûb**" kelimeleri ile Hz. Yakup ve Yusuf Peygambere telmih yapılmıştır:

Didüm **Mısır-ı cemâl** içinde **Ya'kûb**
Terâzûdan iner **Yûsuf** gibi **hûb**

Beşer şekline girmişler melekler

Gelüp ol şâha olmuş cümle leşker

Zâtî b/48-49

Yusuf adlı güzel de Hz. Yusuf'un güzelliği, kardeşleri tarafından kuyuya atılması ve Mısır'a sultan olmasına gönderme yapan "**Mısır-ı hüsn, şâh, Mısır, Yûsuf, çâh**" gibi kelimelerle tasvir edilmiştir:

Birisi **Mısır-ı hüsnüñ şâhı Yûsuf**
Gönüller **Mısırın** eyler ol tasarruf

Dil ü cân **Yûsufın** salmaga her gâh

Yañaklarında güldükce olur **çâh**

Zâtî b/66-67

İsa adlı güzelin tasvirinde de "**rûh-ı sâni, mürde, dem, ihyâ it-, gög**" gibi kelime ve tabirler kullanılarak güzelin isminden hareketle Hz. İsa'nın peygamberlik mucizelerinden nefesiyle ölüleri diriltmesi ve melekler tarafından dördüncü kat göğe çekilmesi inanışına gönderme yapılmıştır:

Birisi **rûh-ı sâni** adı **İsâ**

İder biñ **mürdeyi** bir **demde ihyâ**

Şu kim anuñla bir **dem** hem-dem oldı

O **gögde** istedügin yirde buldı

Zâtî b/64-65

Şehrin güzellerine yakıştırılan lakapların ise kişilerin güzelliklerini tanıtma veya yüceltme amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Eserde sadece "Yahûd Beççe" lakaplı güzele dini inanışıyla alakalı bir lakap

yakıştırılmıştır. Şehrengizdeki Benli Ali lakaplı güzele bu lakabın yakıştırılmasının sebebi benlerinin ona kattığı benzersiz güzelliğidir:

Biri **Beñli** 'Alîdür şehler aña kul
Bulunmaz **beñdeşi** bir **dânedür** ol

Bugün ol **hâl** ile kim görse anı
Satar bir habbeye cümle cihânı

Zâtî b/144-145

Sonuç

Edebiyatımızda Mesihî tarafından adına şehrengiz yazılan ilk şehir Edirne hakkında Zâtî de mesnevi nazım şekliyle aruzun "Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Fe'ülün" vezniyle bir şehrengiz kaleme almıştır. Zâtî'nin Edirne şehrengizinin dört nüshası tespit edilmiş olup karşılaştırılan bu dört nüshaya göre eser, 167 beyitten oluşmaktadır. Zâtî Edirne şehrengizinde Edirne'nin benzersiz güzelliği, kalesi, yeşilliği ve akarsuları hakkında kısa bir şehir tasviri yapmış ve Edirne'nin 52 güzelini tasvir etmiştir. Şair, şehrengizinde şehir tasvirinden çok güzeller tasvirine ağırlık vermiştir. Bu güzeller meslekleri ve özellikleriyle o dönemde nam salmış, çoğunluğu esnaf sınıfından olan erkek güzellerdir. Her ne kadar bu güzellerin adı, mesleği verilse de güzeller, divan şiirinin ideal sevgilisinin özellikleriyle anlatılmıştır. Şehrengizin son bölümünde Zâtî, güzelleri övmekteki asıl amacının Allah'ın güzelliğine ulaşmak ve tek isteğinin de mecazi aşkın Allah aşkına dönmesi olduğunu ifade etmiştir. Sonuç olarak şehrengiz türünün genel özelliklerini taşıyan Zâtî'nin Edirne şehrengizi, türün ilk örneklerinden biri olmasının yanında Edirne'de o dönemde hangi mesleklerin ne şekilde icra edildiği, mesleklerde hangi alet ve malzemelerin kullanıldığı, halkın isim ve lakap kullanımı gibi dönemin sosyo-kültürel ve ekonomik durumu hakkında bilgi vermesi bakımından değer taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akkuş, Metin (1987). *Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Bursa Şehr-engizleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Armutlu, Sadık (1998). *Zâtî'nin Şem' ü Pervâne'si (İnceleme-Metin)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Aydemir, Yaşar (2001). Hâdî'nin Saray Şehrengizi. *İlmi Araştırmalar*, S. 12, s. 31-56.
- Aykut, A. Sait (2000). *Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancı, İbn Battûta Seyahatnâmesi*. C.2. İstanbul: YKY Yayınları.
- Canım, Rıdvan (1995). *Edirne Şairleri*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Canım, Rıdvan (2011). *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Çağbayır, Yaşar (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük*. C.4. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Çetinkaya, Ülkü (2014). *Bir Kadın Şehrengizi: Azîzî'nin İstanbul Şehrengizi*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, S. 54, 1, s. 229-268.
- Deliçay, Mustafa İzzet (1935-36). *Türk Edebiyatında Şehrengizler*. Yayınlanmamış Lisans Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Devellioğlu, Ferit (2013). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Erdoğan, Elmas, N. Kuteri (2010). *Edirne Kenti Kültür Varlıklarının Kent Estetiği Açısından Değerlendirilmesi*. Tekirdağ Üniversitesi Fakültesi Dergisi, 7/3.
- Kılıç, Filiz (2010). *Âşık Çelebi Meşâ'rü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*. C.3. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Kırkkılıç, Ahmet (1994). Edirne Şehrengizleri ve Şairleri. *Yedi İklim Kültür Edebiyat Dergisi (Edirne Özel Sayısı)*, C. 6, S. 47, s. 94-101.
- Koçu, Reşad Ekrem (2015). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Kurtoğlu, Orhan (1995). *Zâtî Divânı'nın Gazeller Dışında Kalan Şiirleri Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurtoğlu, Orhan (2013). Zâtî Maddesi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*.
<http://www.turkedebiyat isimlersozlugu.com/index.php>, erişim tarihi: 13.10.2017.
- Kuşoğlu, Mehmet Zeki (2006). *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kut, Günay (1999). *Türklerde Yeme İçme Geleneği ve Kaynakları. Eskimeyen Tatlar*. haz. Semahat Arsel. İstanbul: Vehbi Koç Vakfı Yayınları.
- Levend, Ağah Sırrı (1958). *Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Şehr-engizlerde İstanbul*. İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yayınları.
- Mengi, Mine (1995). *Mesihî Divânı*. Ankara: AKM Yayınları.
- Merçil, Erdoğan (2000). *Türkiye Selçukluları'nda Meslekler*. Ankara: TTK Yayınları.
- Onay, Ahmet Talât (2013). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. haz. Cemal Kurnaz. Ankara: Berikan Yayınları.
- Özkan, Ömer (2007). *Divan Şiiri Penceresinden Osmanlı Toplum Hayatı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Öztoprak, Nihat (2010). "Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 4, ss. 103-154.
- Pala, İskender (2009). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Sarı, Nil (1991). *Attâr. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (c.4, ss. 94-95). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- SEFERCİOĞLU, M. Nejat (1999). *Divan Şiirinde Müsiki İle İlgili Unsurların Kullanılışı. Osmanlı Ansiklopedisi*. (c. 9, ss. 649-668). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Solmaz, Süleyman (2009). *Gülşen-i Şu'arâ (Bağdatlı Ahdî) B, Metin*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10731,agmpdf.pdf?0>, erişim tarihi: 15.10.2017.
- Sungurhan, Aysun (2017a). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şu'arâ*. C. 2. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebpdf.pdf?0>, erişim tarihi: 15.06.2017.

- Sungurhan, Aysun (2017b). Beyânî Tezkiresi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55835,beyani-tezkiresipdf.pdf?0>, erişim tarihi: 15.10.2017.
- Şahin, Esmâ (2011). *Bâki Divânı'na Göre 16. Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şen, Fatma Meliha (2002). *Tâcîzâde Cafer Çelebi Divânı'nda XV. ve XVI. Yüzyıl Toplum Hayatı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şentürk, Ahmet Atilla (1994). Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyâre ve Sâbiteler (Burçlar). *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 90, s. 131-180.
- Şentürk, Ahmet Atilla (2016). Osmanlı Şiiri Klavuzu 1. İstanbul: OSEDAM Yayınları.
- Tiktaş, Suat (2014). *XVI. Yüzyıl Edirne Şehri: Demografik Toplumsal ve Ekonomik Yapı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tuğcu, Emine (2007). *Şehrengizler ve Âyîne-i Hübân-ı Bursa: Bursa Şehrengizlerinde Güzeller*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Usal, Ahmet (2006). *Edirne Tarihi ve Kültürü*. Edirne Vergi Dairesi Başkanlığı, Edirne. http://www.edirnevdb.gov.tr/kultur/pdf/Edirne_Tarihi_Kulturu.pdf, erişim tarihi: 10.10.2017.
- Zâti. *Şehr-engîz-i Edirne*. Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kütüphanesi Ağâh Sırrı Levend Kitapları No: 150-163 (Defterde, v.1a-4a).
- Zâti. *Şehr-engîz-i Edirne*. Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kütüphanesi Ağâh Sırrı Levend Kitapları No: 322-339 (Mecmua kenarında, v. 1a-8b).
- Zâti. *Şehr-engîz-i Edirne*. Beyazıt Umumi Kütüphanesi No: 3595 (Divanında, v. 49a-51b).
- Zâti. *Şehr-engîz-i Edirne*. Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Bölümü No: 443 (Divanının kenarında, v. 161b-167b)

Metin

Şehr-engîz-i Edirne

161-b

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ülün

- 1 Bihamdi'llâh vücûda geldi ' âlem
Kamusından mükerrerem oldu Âdem
- 2 Yüzün gördi melekler geldi vecde
Ser-â-ser kıldılar pâyına secde
- 3 Dönerler üstüne dün gün felekler
Aña hizmetler eylerler melekler
- 4 Ne zibâdur aña hayyât-ı kudret
O dem dîbâ-yı hüsnî itdi hil' at
- 5 Ne hil' atdur¹ o dîbâ-yı muqaddes
Anuñ âvâresidür çarh-ı atlas
- 6 Didi nilüfer-i cüy² seher-gâh
Bir altun düğme olupdur aña mâh³
- 7 Şu kim itdi temâşâ ol libâsı
Kâbâ oldu anuñ şabrı kabâsı
- 8 Virüp ' aşkuñ eline ol yakâyı
Hemân Mecnûñ gibi tutdı beğâyı⁴
- 9 Ne leyli fark kıldı ol ne rûzı
Aña Hâk pâdişâhlık kıldı⁵ rûzı
- 10 Şunuñ kim ' aşkı yok âdem degildür
Hudânuñ sırrına mahrem degildür
- 11 Hudâ ' aşk ile halk itdi cihânı
O dem bir gevhere dürc itdi anı

Na't-ı Seyyidü'l-Mürselin

¹ A1-A2: dîbâdur

² A1-A2: nilüfer u cüyı, B: nilüferi

³ S-B : âh

⁴ Bu beyit sadece S nüshasında bulunmaktadır.

⁵ S: itdi

- 12 Müfessirlerden irişdi bu gūşa
Şu dem kim ‘ aşk bahri⁶ geldi cūşa
- 13 Olup⁷ peydā o dem bir gevher-i pāk
Olupdur zīver-i iklil-i levlāk
- 14 Anuñ mihriyle çarha girdi hūrşīd
Anuñ şevkiyle çengī oldı nāhīd⁸
- 162-a**
- 15 Hudā ‘ aşıkdur ol ma‘ şūķ olupdur
Anuñ çün bu cihān maḥlūķ olupdur
- 16 O ḥatmü’l-enbiyā sulṭān-ı dīndür
Biḥamdi’ llāh şefī‘ ü’l-müznibīndür
- 17 Selām olsun anuñ rūḥına benden
Muḥibb-i bī-riyāsıyum anuñ ben⁹
- 18 İlähī eyle bizi aña ümmet
Ola kim ide maḥşerde şefā‘at
- 19 Selām-ı bī-nihāyet çār-yāre
Ki olmuşlardı yār ol şehriyāre
- 20 Kāmu evlād u āline du‘ ālar
Kāmu aşḥāb u etbā‘ a şenālar
- Medḥ-i Bāyezīd Ḥān Nevvera’ llāhu Mazca‘ ahu**
- 21 Meger kim pādişāh-ı heft kişver
Emīr-i cümle-i erbāb-ı efser
- 22 Şehin-şeh Bāyezīd ibn-i¹⁰ Meḥemmed
Mü’ebbed devleti cümdi mü’eyyed
- 23 Yirinde şehr-i Kostañṭini nā-gāh
Koyup bir şubḥ-dem tutdı hemān rāh
- 24 İrişdi Edrine şehrine ol māh
O yirüñ başına gün toğdı nā-gāh
- 25 Çün oldı Edrine ol māha menzil
Yire şan āyet-i nūr oldı nāzil¹¹
- 26 Düşüp hicrān-ı Ka‘ be şāh-ı dīne
Müyesser oldı şan vaşl-ı Medīne
- 27 İlähī ‘ ömrini çoğ eyle anuñ
Kāmu ā’ dāsını yoğ eyle anuñ
- 28 Yetişdi cezbe-i mihri yirümden
Tırup ol dem revān oldum aña ben¹²
- 29 İrişdüme Edrine şehrine bir dem
162-b Göge şan cezbe-i mihriyle şebnem

⁶ A1-A2: bahruñ

⁷ B: Olupdur

⁸ Bu beyit sadece S ve B nüshalarında bulunmaktadır.

⁹ A1-A2: benden

¹⁰ B- E2: bin

¹¹ B nüshasında bu beyit bulunmamaktadır.

¹² A1-A2-B: Tırup oldum revān andan yaña ben

- 30 Hüdā zeyn itmiş¹³ ol yiri melekden¹⁴
Nola fark itmesem anı felekden¹⁵
- 31 Münakkaş hüb u zibā¹⁶ gördüm anı
Mişālin¹⁷ şanmañ anuñ gördi Mānī
- 32 Münakkaş eylemiş nakkaş içini
Nazīrin yazamaz nakkaş-ı Çini
- 33 Hişārından ki bir taş olsa nāzil
Eger kim gice gündüz gitse biñ¹⁸ yıl
- 34 İrişmez menzil-i Keyvāne ol taş
Felek ol yire anuñ çün eger baş
- 35 Ser-ā-ser çevre yanı bağlardur
Akanlar şanmañuz ırmağlardur
- 36 Görüp her pür-ṭarāvet bağın anuñ¹⁹
Akıpdur²⁰ ağızınuñ şuyı cinānuñ
- 37 Gönül gāyetde sevdi ol diyārı
Şafā vü şevk²¹ ü şādī oldı yārı
- 38 Hemān ol yirde idindüm mekānı
Felek farkında yapıdum āşiyānı
- 39 Ne yirde olsa bir maḥbūb-ı merğūb
İdinürdüm temāşāsını maṭlūb
- 40 Ne dem kim bu Züleyḥā-yı zamāne
Sipihri eyleye āyine-ḥāne
- 41 Vişāli fikrin idüb her perinüñ²²
Ḥayāli Yūsufını her birinüñ²³
- 42 Başardum bağruma şevkile bi'zzāt
Nitekim 'aqs-i ḥüsn-i yāri mir²⁴āt
- 43 Bunuñla geçirürdüm rüzgārum
Ḥayālātı dil-ārām idi yārum²⁴
- Şıfat-ı Şubḥ**²⁵
- 163-a**
- 44 Seḥer maşrıqda peydā oldı bir şāh
Götürdi cümdi şāmuñ raḥt u bengāh²⁶
- 45 Cihānuñ²⁷ mülkini itdi taşarruf

¹³ A1-A2: eylemiş

¹⁴ A1: felekden, A2: felekde

¹⁵ A1: felekden, A2: felekde.

¹⁶ A1-A2 : hüb-ı zibā, B: hüb u zibā

¹⁷ A1-A2: mişāilde

¹⁸ B: bir

¹⁹ A1: Görüp her bār ṭarāvet bağın anuñ, A2: Görüp her bār su üzre bağda anuñ

²⁰ A1-A2: Akaydı

²¹ A1-A2-B: zevk

²² A1-A2-B: birinüñ

²³ B: perinüñ

²⁴ B: rāmum

²⁵ A1-A2: Sefer

²⁶ A1-A2: ceng-i pengāh

Şanasın Mışra sultān oldu Yūsuf²⁸

46 Gelüp bir baħr-ı ‘aşkuñ āşināsı
İrüp bir şāh-ı ħüsnüñ mübtelāsı

47 Eyitti Mışr-ı ħüsnüñ şāhı kimdür
Veya burc-i cemālūñ māhı kimdür

Şıfat-ı Maħbūbān Ya‘kūb-ı Şehr-i Edime

48 Didüm Mışr-ı cemāl içinde Ya‘kūb
Terāzūdan iner Yūsuf gibi ħüb

49 Beşer şekline girmişler melekler
Gelüp ol şāha olmuş cümle leşker

Maħmūd

50 Biri bir tālīb-i ‘ilm adı Maħmūd
Degül ma‘ nide anuñ mişli mevcūd

51 Beyān itmek²⁹ bedi‘ anuñ cemālin
İlāhī artur ol māhuñ kemālin

Muħammed

52 Biri bir kaşları rā vü elif-kağ
Mu‘ allim-zādedür adı Muħammed

53 Meger kim öykünüpdür ol nigāre
Beni māhı idüpdür iki pāre

Aħmed

54 Birisi na‘l-bendūñ Aħmed
Yüzinde berķ urur nūr-ı Muħammed

55 Bugün ħatm olmuş ol mehde melāħat
Nitekim ey dil Aħmedde nübüvvet³⁰

‘Alī

56 Biri ser-maħfilūñ oğlı ‘Alīdür
163-b Bugün mülk-i cemāle ol velīdür

57 Velāyetde nazīri yoķdur anuñ
Velī ġāyet cefāsı çoķdur anuñ

Mü‘ezzin-zāde

58 Birisidür mü‘ezzin-zāde Turmuş
Bugün ol cāmī‘-i ħüsn içre turmuş

59 Şalā eyler ki mişlüm serv-ķāmet
Ķanı secde ide aña cemā‘at

Muştafā

60 Bir cāmī‘ de Ĥāfız Muştafādur
Şacı ve‘l-leyl u yüzi ve‘d-duħādur

61 İştidüm sevdüm ezberden o māhı
Cemālī³¹ muştafın göster İlāhī

²⁷ A1-A2: cinānuñ

²⁸ Bu beyit A1 ve A2 nüshalarında bir sonraki beyitten sonra yer almaktadır.

²⁹ B: itmiş

³⁰ B: şefā‘at

³¹ B: cemālin

Maḥmūd

62 Biri bir ḥāfız anuñ adı Maḥmūd
Belādan eylesün ḥıfz anı ma‘būd

63 Duḥāndur müyü³² rüyı süre-i nūr
Oḡurduḡ gelse bizden yaña ol ḥūr

‘İsā

64 Birisi rūḥ-ı şānī adı ‘İsā
İder biñ mürdeyi bir demde iḥyā

65 Şu kim anuñla bir dem hem-dem oldu
O gögde istediğin yirde buldı

Yūsuf

66 Birisi Mıṣr-ı ḥüsnüñ şāhı Yūsuf
Gönüller Mıṣrın eyler ol³³ taşarruf

67 Dil ü cān Yūsufın şalmağa her gāh
Yañaqlarında güldükce olur çāh

Ḥalīl³⁴

68 Birisidür Ḥalīl-i³⁵ nār-ı ruḥsār
Gülistāndur ruḡunda ḥāline nār

164-a

69 Cemāli Ka‘be-i ehl-i şafādur
Cebīni³⁶ ‘ayn-ı nūr-ı Muṣtafādur

Ḥamza

70 Birinüñ adı Ḥamza bir güzel şāh³⁷
Süvār-ı aşkar-ı ḥüsn olmuş ol māh³⁸

71 Beni öldürdi çeşm-i zü’l-ḥumārı
Benüm kışşamdan agāh olsa bārı

Hürmüz

72 Biri Hürmüz güzeller tāc-dārı
Cefā meydānınuñ çābuk süvārı

73 Beni acıtdı ḡam zulm itdi feryād
Beni³⁹ Nüş’in-revānı eylesün dād

Ebrī

74 Biri ḡazzāzdur Ebrīdür ismi
Ḥarīre ta‘n ider terlükde cismi

75 Temāşā eyledüm düğme dögerken
Görinür iligi barmaqlarından

Luṭfi⁴⁰

76 Biri ḡazzāz Luṭfi pür leṭāfet

³² A1-A2: savtı

³³ B: ol eyler

³⁴ 68-75 beyitleri arasında tasvir edilen 4 güzel (Ḥalīl, Hürmüz, Ḥamza ve Ebrī) sadece S ve B nüshalarında bulunmaktadır.

³⁵ B: ü

³⁶ S: Ḥabīb

³⁷ B: māh

³⁸ B: şāh

³⁹ B: Lebi

⁴⁰ 76-101 beyitleri arasında tasvir edilen 13 güzel (Luṭfi, İbn-i ‘Abāci, Serrāc, Çizmecci, Ḥelvāci-zāde, Seydī, Ḥasan, Muṣtafā, Ḥasan, Memi, Şarrāf-zāde, Kaşāb-zāde, Cerrāḥ) sadece S nüshasında bulunmaktadır.

Elüñden hûb-ter kahrında lezzet

- 77 Revāk-ı ri' fatinde itdüm idrāk
Muṭabbaḳ āsmānı düğme eflāk

İbn-i 'Abācı

- 78 Biri bir nev-cüvān ibn-i 'abācı
'Abāsı cümle şeyhün başı tācı

- 79 Libās-ı hüsün al it her gün anuñ
İlāhî 'aşqına Āl-i 'Abānuñ

Serrāc

- 80 Biri bir bî-bedel maḥbûb-ı Serrāc
İder 'aşqa uyan ḳalbini tārāc

164-b

- 81 Sipihre ṭa' n ider ḳadr-i bülendüm
Olursa bir gice ger sîne-bendüm

Çizmeçi

- 82 Biri bir çizmeçi maḥbûb-ı ra' nā
Degildür vaşfa ḳābil şanı a' lā

- 83 Melekler ruḥ iderler ḳaşrına ferş
Yiridür kürsî olursa aña 'arş

Helvācı-zāde

- 84 Biri Helvācı-zāde şūḥ u şirîn
Gören helvā-yı la' lin didi taḥsîn

- 85 Lebi evşāfını anuñ müheyyā
Kime müşkil gelürse baña helvā

Seydî

- 86 Biri bir hûb u zihî adı Seydî
İder āvāre 'aşkı 'ömr ü zeydî

- 87 Libās-ı hüsün o māhe gökden indi
Bunu mihrüñ yüzün gördükde şandı

Hasan

- 88 Biri Derzî Hasandur cevri aña ten
Degil tutduğı al iplüklü süzen

- 89 Görüp āhence āhın sevdi anı
İki gözün revān aḳıtdı ḳanı

Muştafā

- 90 Birisi Muştafā yār-ı küleh-düz
Cemāli āfitāb-ı 'ālem-efrüz

- 91 Urupdur gün yüzi bedre ṭanca
Yir itmişdür mehüñ yüzinde niçe

Hasan

- 92 Birisi taḳyecilerde Hasandur
Anuñ hem hüsni hem ḥulḳı ḥasandur

165-a

- 93 Ḳarār u 'aḳlum ol ser-tāc alıpdur
Seri terk eylesem aña ḳalıpdur

Memi

94 Birisi Taşkeci oğlu Memidür
Hevâsı servinüñ dil hem-demidür

95 O servüñ dâmenini tutmuşam berk
Ölürsem başumçün itmezem terk

Şarrâf-zâde

96 Biri Şarrâf-zâde gevher-i hâş
Dil anuñ kılzüm-ı ‘aşkımda gavvâş

97 Bugün vezn eyledüm yâr-ı mergüb
Kim olmuş ağızı altun deger hüb

Kaşâb-zâde

98 Biri bir koyun ela gözli kaşâb
Döker kanı dem-â-dem nitekim âb

99 Şayaydum naqdî pehlûsına çîñ çîñ
Şarâb-ı zevk iderdi koyunum biñ

Cerrâh

100 Birisi bir güzel bî-mişl cerrâh
Anuñ mecrûhı cümle cism-i ervâh

101 O cânuñ cismidür kâfûrî merhem
Şaraydum sîne-i pür zağme her-dem

Semerci-zâde

102 Semerci biri illâ pişesi⁴¹ nâz
Yüzünü görenüñ beñzi olur sâz

103 Niçe zâhidlerüñ zühdi ‘abâsı
Anuñ pâlânınuñ olmuş palâsı

Çengî

104 Biri bir çengî olsa çenge dem-sâz
İder ‘uşşâkuñ ol-dem beñzini sâz

165-b

105 İdeydi⁴² Zühre ol mâhe⁴³ nezâre
İderdi kendü çengüñ pâre pâre

Tir-ger⁴⁴

106 Biri bir oğçı ursa ‘âşîka oğ
Şafâlar kesb idüp ‘âşîk diye oğ

107 Gören müjgânın oğ dir ol perinüñ
Perî başına ağmasun mı tîrüñ

Sim-keş

108 Biri bir sîm-keş mañbûb-ı garrâ⁴⁵
Öñünde raş uranlar çarh şanma

109 Girüp mihriyle çarha ay ile gün
Öñünde raş urur şavkıyla her gün

⁴¹ S: şivesi

⁴² A1-A2: İdi

⁴³ A1-A2: mâhiye

⁴⁴ Tir-ger adlı bu güzel sadece S nüshasında bulunmaktadır.

⁴⁵ A1-A2: ra‘nâ

- ‘Attār**
110 Biri qabbān öñünde yār-ı ‘attār
Perišan sünbülinden müşg-i Tātār
- 111 Dem-ā-dem yana yana bunı dir ‘ūd⁴⁶
İdüpdür hāl-i ruhsarı yirüm od⁴⁷
- Hallāc**
112 Biri bir dil-güşā maḥbūb-ı hallāc
Şacı dāri dil-i Manşūra⁴⁸ mi‘ rāc
- 113 Ele alurdu gönüm ol perī-veş
Eger penbeyle cem‘ olaydı⁴⁹ āteş
- Bezzāz**⁵⁰
114 ‘Alī adı biri bezzāz⁵¹-ı kāmīl
Anuñ mihr-i ruḥundan⁵² tāfte-dil
- 115 Yüzi ḥurşid özi bir hoş peridür
Metā‘-ı mihrine meh müşteridür
- Memi**
116 Biri Vālācı⁵³ Şādī oğlu Memidür⁵⁴
Dili nā-şād iden anuñ ğamıdur
- 166-a**
117 Anuñ qapusı vālā-ter felekden
Özi ā‘ lādur ol māhuñ melekden
- ‘İbād**
118 ‘İbād adı biri bir ḥüb bezzāz⁵⁵
Kim ol servüñ metā‘ ı şive vü nāz
- 119 Virüp dil naqdini ol āşināsı
Metā‘-ı ḥüsnünüñ olmaz bahāsı
- Yaḥyā**
120 Biri Kıyruklu Yıldız adı Yaḥyā
Kıyāmetdür ider emvātı iḥyā
- 121 Ne yıldız āfitāb-ı ālem-ārā
Cemālinden münevver rüy-ı dünyā
- ‘Alī**
122 Birisi Kız ‘Alī ol bī-nażirüñ
Lebi hemşiresidür şehd u şirüñ
- 123 Vişāli kız degül cāna⁵⁶ ucuzdur
Aña cān virürüz maḥşūdumuzdur
- ‘Ālem Şāh**
124 Biri bir pādīşāh adı ‘Ālem Şāh

⁴⁶ A1-A2: od

⁴⁷ A1-A2: ‘ūd

⁴⁸ A2: Manşūri

⁴⁹ A1-A2: ola

⁵⁰ S: bezzār

⁵¹ S: bezzār

⁵² A2: ruḥunda

⁵³ A1-A2: Vālāçe

⁵⁴ Vezin hatalı.

⁵⁵ S: bezzār

⁵⁶ A1-A2: cānı

- Virüpdür mülk-i hüsnî aña Allah
- 125 Görürse bir nazâr ol pâdişâhı
Ola yanınca sultânlar sipâhı
- ‘Abdî**
- 126 Birisi şâh-ı ‘âlem adı ‘Abdî
Revâdur pâdişâhlar olsa ‘abdî
- 127 Ser-â-ser cümle ‘âlem aña bende
‘Aceb mi ben de olsam aña bende
- Perî**
- 128 Biri Hârbende-zâde adı Perî
Cihân sultânı⁵⁷ ‘aşkınuñ esîri
- 166-b**
- 129 Anuñ pîr itdi ‘aşkı her cüvânı
İlâhî ‘âkıbet pîr eyle anı
- Memî**
- 130 Biri Cādū Memî⁵⁸ oğlı bir âfet
İşâret itse bir kez ol kıyâmet⁵⁹
- 131 Semâ‘ a gire cümle tağ ile taş
O çādū-çeşm u hâlet bahş e sâbâş
- Qaya Bâlî**
- 132 Biri bir seng-dildür adı Qaya
Getürdi ‘aşkı tağ u taş qaya
- 133 Anuñ gönlin fakîrûñ gözi yaşı
Akıtmadı ağıtdı gerçi taş
- Nî‘met**
- 134 Biri Nî‘met murâdı cümle cânuñ
Yüzine bakmağa göz toymaz anuñ
- 135 Geçüpdür la‘li nâzûk ger gülâçe
Yüzün gösterme yâ Rabb gözi aç⁶⁰
- Şafer**
- 136 Biri bir mâhdur adı Şaferdür
Kamer ruhlar içinde mu‘teberdür
- 137 Ayuñ on dördine beñzer cemâlî
Bulunmaz şehri ararsañ mişâlî
- Receb**
- 138 Biri ol mâh-rûlardan⁶¹ Recebdür
Yüzine meh demek anuñ edebdür
- 139 Gönül gün gibi⁶² rüşen ola her gâh
Togarsañ⁶³ gönümüzden bir gün ol⁶⁴ mâh

⁵⁷ S: sultân

⁵⁸ A1-A2: Mecî

⁵⁹ A2: kıyâfet

⁶⁰ A1-A2: Yazuk gösterme gözi aç

⁶¹ A1-A2: mâh-rûlaruñ

⁶² S: bigi

⁶³ S: togarsañ

⁶⁴ S: ey

- Ca' fer**
- 140 Biri bir dil-ber-i mihr-i münevver
Cemâli şubh-ı şâdıķ adı Ca' fer
- 167-a**
- 141 Kâmu şehri ol kamer ruhsâra ' aşık
Ser-â-ser şubh-veş mihrinde şâdıķ
- Divdest-zâde**
- 142 Birisi Divdest oğlı perî-hû
Melekler hâk-i pâyına sürer rû
- 143 Anuñ mihiyle serger-dân felekler
Anuñ hüsine hayrândur melekler
- Beñli ' Alî**
- 144 Biri Beñli ' Alî şehler⁶⁵ aña kul
Bulunmaz beñdeşi bir danedür ol
- 145 Bugün ol hâl ile kim görse anı
Şatar bir habbeye cümle cihânı
- Bahşı**
- 146 Birisidür Sikender-zâde Bahşı⁶⁶
Suñar ağzuma la' l-i rûh-ı bahşı
- 147 Yüzi âyine-i İskender anuñ
Görinür ' aqs-i rüyunda cihânuñ
- Yahüd Beççe**
- 148 Biri olmuş Yahüdîden Müselmân
Müşâhid gün yüzinde nür-ı i' mân
- 149 Diler hem-demlige her dem o mâhı
Dile i' mâni⁶⁷ yoldâş it İlahî
- Şerbetçi-zâde**
- 150 Biri Şerbetçi-zâde kand-i lezzet
Fuķâ' a içirüpdür ağzı şerbet
- 151 Meger la' l ile düşmişdür nizâ' a
İşitdük şerbeti koymış fuķâ' a
- 152 Tekellüm eyledükce ol şeker-hând
Dimâđ⁶⁸-ı cânı eyler lafz-ı pür-ķand
- 167-b**
- 153 Anuñ çün medhîni itdüm mükerrer
Lezîz olur mükerrer olsa sükker
- 154 Anı âhirde añağa sebep bu
Ta' âmuñ hûb olur şoñunda tatlu
- 155 Felekde encüme var hadd u gâyet
Bu yir meh-rûlarına yok nihâyet
- 156 Deñizden vaşf itdüm kaçresini
Güneşden⁶⁹ rüşen itdüm zerresini

⁶⁵ A1-A2: şehir

⁶⁶ A2: Yahşi

⁶⁷ A1-A2: Velî i' mâna

⁶⁸ A1-A2: Dimâđı

⁶⁹ A1-A2: Güneş

- 157 Şu deñlü çok bu yirde serv-i kâmet
Beyân olmaya kopunca kıyâmet
- 158 Kamunuñ çünkü vaşf olmaz şıfâtı
El açup cân u dilden eyle Zâî
- 159 Lebi sükker gibi şîrîn du‘ âlar
Ruḥ-ı dil-ber gibi rengin şenâlar
- 160 Niçe kim hüsn ola ‘ âlemde mergüb
Niçe kim hüsn ile zıkr ola her hüb
- 161 Kamu māhuñ ferîd eyle kemâlin
Güneşden rüşen it yâ Rab cemâlin
- 162 Hâbîbüñ ‘ aşkına bu cümle māhı
Yāvuz gözden ırağ eyle İlahî
- 163 Bularuñ ‘ ömrini eyle ziyâde
Ser-â-ser dillerin eyle güşâde
- 164 Velî zıkr eyledüm bu cümle māhı
Senüñ dîdaruña meylüm İlahî
- 165 İlahî bendenüñ budur niyâzi⁷⁰
Döne taḥkîke bu ‘ aşk-ı mecâzî
- 166 Benüm tevfiḳ it yâ Rab refiküm
Kapuña⁷¹ toğrı kıl luḫ it tariküm
- 167 Senüñ aduñla başlamışdı⁷² hâme
Yine anuñla aḥîr⁷³ oldu nâme

⁷⁰ A1-A2: du‘âsı

⁷¹ A1-A2: Tapuña

⁷² A1-A2: başlanmışdı

⁷³ A1-A2: aḥîr anuñla